

4. Рада ООН з прав людини. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2602-human-rights> (дата звернення: 08.11.2022).

5. Створення та діяльність Комісії ООН з прав людини (1946-2006 рр.).
Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Юридичні науки. Випуск 4. Том 2 (2013). С. 174-106.

Харитонов Роман Феліксович

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Гроза Андрій Андрійович

*здобувач факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІСЦЕ РАДИ ЄВРОПИ В

МІЖНАРОДНІЙ СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

На сьогодні тема захисту прав людини є однією з найбільш актуальних в міжнародному праві, що зумовлено прагненням країн, не дивлячись на погіршення політичної, економічної, соціальної, гуманітарної, екологічної обстановки, вибудовувати політику співпраці у галузі захисту прав людини, сприяти узгодженню свого законодавства з європейськими нормами і стандартами, відповідно розділяючи європейські цінності, головними постулатами яких є повага до прав і свобод людини і громадянина, визнання принципу верховенства права, зміцнення демократії. Це явище обумовлюється, переважно, тим, що державам як суб'єктам міжнародного права буває досить складно кожній окремо забезпечувати права людини на гідному рівні. З огляду на це, особливу роль у вирішенні даної проблематики відіграє Рада Європи для якої підтримання міжнародних відносин і міжнародного співробітництва між державами в даній галузі є ключовим напрямом діяльності.

Говорячи про Раду Європи варто пам'ятати про той неоціненний внесок, який вона зробила для захисту прав людини в своїх державах-членах та в Європі загалом. Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини, створений в її рамках, є одним з найкращих у світі [1, с. 439].

Рада Європи – міжнародна організація, заснована 5 травня 1949 року підписанням десятима країнами-засновниками Лондонської Угоди, зараз відомої як Статут Ради Європи. Штаб-квартира знаходиться в Страсбурзі. Членами Ради Європи на даний момент є 46 держав, в тому числі Україна.

Зараз Рада Європи є однією з найстарших та найавторитетніших повоєнних регіональних міжнародних міжурядових організацій, яка була створена під впливом кричущих випадків порушення прав людини, які відбувалися на Європейському континенті протягом Другої світової війни.

Згідно зі статутом, мета Ради Європи полягає у досягненні більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу. Ця мета досягається за допомогою органів Ради шляхом обговорення питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод [2].

У рамках Ради Європи було опрацьовано та ухвалено чимало угод, які в подальшому заклали фундамент сучасної системи міжнародного захисту прав людини. Серед основних таких міжнародних угод велике значення має підписана 4 листопада 1950 року в Римі – Європейська конвенція з прав людини, головною метою якої було зобов'язати держав-учасниць гарантувати дотримання на своїх територіях прав та свобод людини. Крім широкого переліку прав та свобод, який гарантувала Конвенція, головною причиною її широкого визнання стало створення потужного механізму контролю за дотриманням її учасниками своїх зобов'язань. Такий механізм є унікальним,

оскільки не передбачений більше в жодному універсальному чи регіональному договорі у галузі прав людини, наприклад, в Американській конвенції про права людини 1969 р. та Африканській хартії прав людини і народів 1981 р. [3, с. 84]. Таким механізмом став Європейський суд з прав людини – перший міжнародний судовий орган, компетентний розглядати індивідуальні заяви за фактом порушень прав, закріплених у Конвенції.

Іншими міжнародно-правовими актами Ради Європи, які захищають права людини є: додаткові протоколи до Європейської конвенції з прав людини, Європейська культурна конвенція (1955), Європейська соціальна хартія (1961), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995), Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1996), Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007) та ін.

Головні органи Ради Європи, що здійснюють свою діяльність в сфері захисту прав людини структурно слід розглядати у двох блоках: 1) статутні (керівні) органи, що здійснюють загальне керівництво Ради Європи та координують діяльність держав-членів в її рамках. До них відносяться: Комітет міністрів Ради Європи, Парламентська асамблея Ради Європи; 2) спеціалізовані (конвенційні) органи (інституції), засновані на основі міжнародних договорів або статутів та які виконують контрольні функції за дотриманням прав і свобод людини. Серед них: Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), Комісар Ради Європи з прав людини.

Комітет Міністрів – вищий керівний орган Ради Європи, який складається з Міністри закордонних справ держав-членів Ради Європи. Відповідно до своїх повноважень КМ: розробляє та затверджує програму діяльності Ради Європи, бюджет Ради Європи, розглядає рекомендації Парламентської асамблеї та приймає відповідні рішення; здійснює нагляд за виконанням рішень ЄСПЛ державами-відповідачами. Комітету міністрів Ради Європи дозволено оцінювати ситуацію, що існує в кожній державі-члені у

сфері демократії, прав людини та верховенства права. Така оцінка може бути зроблена на вимогу держави-члена або Генерального секретаря або за рекомендацією Парламентської асамблеї Ради Європи [4, с. 104].

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) – дорадчий орган, до складу якого входять по одному представнику держави-члена. Відповідно до Статуту ПАРЄ: визначає загальний напрямок діяльності КМ; проводить свою роботу у формі пленарних засідань, які проходять в Палаці Європи у Страсбурзі чотири рази на рік (січень, квітень, червень, вересень); розробляє і видає в межах своєї компетенції резолюції, висновки, рекомендації. Прийняті асамблеєю рішення мають рекомендаційний характер. Але, незважаючи на це, їх часто беруть за основу майбутніх міжнародних угод, так званих «європейських конвенцій». Саме вони формують правову базу Ради Європи [5, с. 16].

ЄСПЛ – міжнародна інституція, яка розглядає індивідуальні і міждержавні скарги стосовно порушень ЄКПЛ. За результатами розгляду Суд ухвалює рішення в яких викладає правові позиції, які в подальшому неодноразово використовуються судами національної юрисдикції як джерело права. Саме завдяки його практиці, стандарти Ради Європи набули такого значного поширення в Європі. Його обов’язкова юрисдикція, за допомогою якої забезпечується дотримання норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виходить за рамки принципів добровільного виконання міжнародних зобов’язань та невтручання у внутрішні справи держави. Безперечно, цей контрольний механізм має ознаки наднаціональності [6, с. 573].

Серед основних органів Ради Європи, які діють в галузі прав людини, важливе місце займає Комісар Ради Європи з прав людини. 7 травня 1999 р. Комітет міністрів Ради Європи на своїй 104-й сесії в м. Будапешт (Угорщина) ухвалив Резолюцію (99) 50 про Комісара Ради Європи з прав людини. Таким чином, у рамках найавторитетнішої регіональної міжнародної міжурядової організації, якою є Рада Європи, з’явився новий інститут, незалежна посадова

особа, завдання якої сприяти повазі до прав людини та їх дотриманню в державах-членах Ради Європи. Комісар Ради Європи з прав людини є інститутом захисту прав людини превентивного характеру, несудовою інстанцією, що надає додаткову можливість посилити системний підхід до заохочення й захисту прав людини в рамках Ради Європи [7, с. 107, 109].

Таким чином, можна дійти висновку про те, що за 73 роки своєї діяльності Рада Європи розробила досить оптимальну систему захисту прав людини, шляхом створення органів та спеціалізованих інституцій, прийняттям загальноєвропейських договорів. Особливо слід відзначити контрольний механізм забезпечення захисту прав людини ЄКПЛ – ЄСПЛ, який зараз визнається найефективнішим в усьому світі та не має аналогів.

Джерела:

1. Аббакумова Д. В. Членство в Раді Європи та захист прав людини. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 439–445.
2. Статут Ради Європи: Закон від 31.10.1995 № 994_001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#o14 (дата звернення: 11.11.2022).
3. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко, Є. М. Щербина. Дніпро: ДДУВС, 2020. 260 с.
4. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів / І. Шаповалова // Актуальні проблеми державного управління. - 2019. - Вип. 4. - С. 101-107.
5. Участь Ради Європи в захисті прав людини в Україні / Б. В. Мелех // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2015. - Вип. 2. - С. 13-23.
6. Анцупова Т. О. Право Ради Європи як особлива підсистема міжнародного права / Т. О. Анцупова // Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського : матер. третьої міжнар. наук. конф.

(м. Одеса, 2–3 листопада 2012 р.) / відп. за випуск М.І. Пашковський ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 571-574.

7. Права людини у міжнародному праві : підручник / за заг. ред. канд. юрид. наук, доцента А. В. Войціховського; [Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін.]; передм. А. В. Войціховський. Харків : ООО Планета-Принт», 2021. 404 с.

Футорянська Катерина Павлівна

*аспірантка Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

РОЛЬ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ ЄСПЛ У СПРАВАХ ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ЗАХИСНИКІВ МАРІУПОЛЯ

Під час збройного конфлікту питання захисту прав та свобод людини стає більш актуальним та наріжним через те, що гарантування та забезпечення ускладнюється фактором існування постійної загрози військових небезпек. Для України питання є нагальним ще з 2014 року, що набрало з 24 лютого 2022 року нового оберту внаслідок масових порушень в результаті широкомасштабної агресивної війни Росії проти України. Питання постає як щодо цивільного населення, так і щодо інших жертв війни, наприклад, комбатантів, які здалися або були захоплені в полон супротивником. Зокрема, у квітні - травні 2022 року в російський полон потрапило понад 2500 українських військових – захисників Маріуполя, які перебували на території металургійного комбінату «Азовсталь» [1]. Забезпечення їх основних прав, у тому числі як військовополонених, а також визволення з полону залишається актуальним питанням не лише для українського, але і для міжнародного правозахисного порядку денного.

Оскільки мова йде про захист прав однієї з категорій жертв збройного конфлікту, норми міжнародного гуманітарного права мають особливе